

самостійно враховувати чинники, які мають вплив на конкурентні переваги. Розвинення структури, удосконалення освітніх послуг та інформаційного простору дасть можливість оперативно реагувати на зміни в конкурентному середовищі, пристосовуючись у ньому, займаючи більшу частину освітнього ринку, витісняючи більш неконкурентоспроможні ВНЗ.

Запропонована система управління конкурентоспроможністю ВНЗ, базована на виділенні проблемно-орієнтованого контуру управління, має цільовий циклічний характер, дозволяє вчасно враховувати і реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, тим самим забезпечити високий рівень його адаптивності до динамічних умов середовища; систематизувати вхідні й вихідні інформаційні потоки по циклах і контурах управління, оперативно використовувати отриману інформацію в системі управління.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга : монография / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
2. Про вищу освіту : Закон України № 2984-III від 17 січ. 2002 р. // Організація навчального процесу у навчальних закладах / упоряд. О. В. Ситяшенко. – К. : Задруга, 2004. – С. 113.
3. Романова И. Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения / И. Б. Романова. – Ульяновск : Средневож. науч. центр, 2005. – 140 с.
4. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / Клименко М., Дуброва О., Барабась Д. [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
5. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью вуза / Р. А. Фатхутдинов // Высш. образование в России. – 2006. – № 9. – С. 37 – 38.

List of references

1. Balabanova L. V. Upravlenie konkurentosposobnostyu predpriyatiya na osnove marketinga : monografiya / L. V. Balabanova, A. V. Krivenko. – Donetsk : DonGUET im. M. Tugan-Baranovskogo, 2004. – 147 s.
2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy № 2984-III vid 17 sich. 2002 r. // Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u navchalnykh zakladakh / uporiad. O. V. Sytiashenko. – K. : Zadruha, 2004. – S. 113.
3. Romanova I. B. Upravlenie konkurentosposobnostyu vysshhego uchebnogo zavedeniya / I. B. Romanova. – Ulyanovsk : Srednevolzh. nauch. tsentr, 2005. – 140 s.
4. Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva : navch. posib. / Klymenko M., Dubrova O., Barabas D. [ta in.]. – K. : KNEU, 2006. – 527 s.
5. Fathutdinov R. A. Upravlenie konkurentosposobnostyu vuza / R. A. Fathutdinov // Vyssh. obrazovanie v Rossii. – 2006. – № 9. – S. 37 – 38.

Надійшла до редколегії 15.01.14

Володимир САДКОВИЙ

Національний університет цивільного захисту України

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО РОЗРОБКИ НОВИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аналізуються основні державні механізми управління та вдосконалення підготовки фахівців. Розглядаються специфічні ознаки та загальні функції державного освітняського менеджменту.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, надзвичайна ситуація, професійні стандарти.

Владимир Садковой. Современные технологии внедрения инновационных механизмов по разработке новых направлений развития высшего профессионального образования

Анализируются основные государственные механизмы управления и совершенствования подготовки специалистов. Рассматриваются специфические признаки и общие функции государственного образовательного менеджмента.

Ключевые слова: государственное управление, гражданская защита, чрезвычайная ситуация, профессиональные стандарты.

Volodymyr Sadkovy. Introduction of modern technologies and innovative mechanisms in develop new directions for development of higher education

The basic state mechanisms of management and perfection of preparation of specialists are analyzed. Specific signs and public functions of state elucidative management are considered.

Key words: state management, civil defence, emergency, professional standards.

Сьогодні, на початку третього тисячоліття, розвиток України визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності та отримання освіти будь-якого рівня, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства. Освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Процес наближення України до Європи відбувається за кількома напрямками, один із них – освітня. Доцільність подальшої розробки та вдосконалення державного управління вищою освітою в Україні зумовлена також необхідністю пошуку, розроблення й упровадження ефективної системи державного управління, яка має забезпечити освітню

галузь оптимальними умовами функціонування, створити системний механізм її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях, у ВНЗ і наукових установах. Державні стандарти вищої освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу й рівня освітньої та фахової підготовки. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм здобуття вищої освіти. Відповідність освітніх послуг державним стандартам вищої освіти визначає якість освітньої та наукової діяльності ВНЗ. Розроблення нового покоління стандартів вищої освіти в Україні має починатися тільки в разі наявності відповідної професійної назви роботи в діючому на сьогодні класифікаторі. Під час розробки та впровадження стратегії подальшої розбудови системи державного управління освітою надзвичайно важливим є врахування історичного досвіду державного управління освітою, адже перенесення закордонних моделей управління освітою не дасть позитивних наслідків, якщо не враховуватимуться тенденції, закономірності, принципи вітчизняного досвіду.

Проблему державного реформування вищої освіти в напрямі впровадження європейських освітніх стандартів розглядають багато фахівців з державного управління, тому ця проблематика має значну історіографічну базу. Зокрема, Л. Гризун, О. Жабенко, Н. Карпунова у своїх працях аналізували вплив на навчальний процес впровадження новітніх технологій навчання у вищих навчальних закладах України. Недослідженими є питання державного управління освітньою галуззю у сфері підготовки фахівців цивільного захисту та впровадження нових освітніх стандартів вищої професійної освіти.

Метою статті є розгляд та науковий аналіз сучасних технологій впровадження інноваційних механізмів щодо розробки нових напрямів розвитку вищої професійної освіти.

Освітня доктрина країни, у межах якої здійснюються освітню діяльність і ВНЗ Державної служби з надзвичайних ситуацій України, – це філософська, методологічно й теоретично обґрунтована, матеріально й фінансово забезпечена, інтегрована й динамічна система освітніх комплексів, які постійно розвиваються й оновлюються для забезпечення вищої освіти в державі. Освітня доктрина широко впливає на весь освітній простір країни. Її особливості і унікальність полягають у тому, що вона має випереджальний плановий характер стосовно повної схеми освіти, яка є і буде в державі. Для конкретної людини вона діє впродовж життя, а для держави – постійно.

Усі вищевикладені чинники, які визначають роль вищої

освіти в сучасному світі, можуть ідеалізувати уявлення про роль освіти, якщо не враховувати відсутність їх цілісності, наступності та інтеграції, що є стратегічною проблемою, та державну проблему її якості. Тому для проведення якісної реформи освітньої галузі України необхідно додатково вирішити такі завдання:

- переглянути кількість університетів, перевірити їх на відповідність заявленим стандартам, підвищити ліцензійні вимоги;

- підвищити якість магістерських програм, адже магістратура не є обов'язковим навчанням, натомість призначена для тих, хто зацікавлений у дослідницькій роботі та стимулюванні наукової діяльності університетів, їх укрупненні для кращої спроможності лабораторій та дослідницьких центрів;

- надати право вибору вивчення гуманітарних дисциплін (п'ять з яких залишаються обов'язковими);

- створити університетські середовища: вищі стандарти для викладачів та студентів, поліпшення бібліотечних фондів.

Позитивні зміни в суспільстві, які є результатом реформи вищої освіти, помітні вже сьогодні:

- збільшення кількості кваліфікованих фахівців для країни;

- забезпечення відкритості та чесності вступної кампанії: громадські організації та преса спостерігають за роботою приймальних комісій;

- підвищення рівня довіри до університетів та системи освіти загалом, зниження рівня корупції у ВНЗ [6].

Усі вищевикладені результати досліджень відображені в Програмі економічних реформ України на 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», яку розробив Комітет з економічних реформ при Президенті України і в якій стверджується, що одним із пріоритетних напрямів програми визначено реформу системи освіти. Метою реформи освітньої галузі визначено підвищення конкурентоспроможності української освіти, інтеграцію системи української освіти в єдиний європейський освітній простір.

Необхідність осмислення всіх складових, ключових характеристик та умов функціонування механізмів державного управління в українській освітній системі, а особливо управління розвитком освіти, пояснюється комплексом істотних факторів. Вони пов'язані із загальними трансформаціями в суспільстві, появою нових парадигм управління, зміною ролі освіти в українському суспільстві й новою якістю освітньої системи. Дослідження елементів, факторів, умов і суперечностей

державного управління розвитком у різних сферах людської життєдіяльності дозволяє виробити загальну стратегію майбутніх перетворень, сформулювати відповідні рекомендації, дати соціальний прогноз позитивних змін.

Механізми державного управління мають своєрідні характеристики, обумовлені конкретним суспільним устроєм. Структури стійких соціальних зв'язків у межах тієї або іншої системи визначаються прийнятою в суспільстві сукупністю інституціональних соціальних норм і засобів соціального контролю, що накладають певні обмеження на зміст і характер соціальних дій і взаємодію людей. Упродовж багатьох років дослідження проблем державного управління були зосереджені на пошуку ідеальної управлінської моделі, що працює незалежно від тимчасового й ситуаційного контексту [1, с. 47]. Така технократична версія управління сьогодні втрачає домінуючу позицію. Нині до актуальних напрямів наукових досліджень в освітній галузі необхідно віднести: зміну професійних настанов, компетенцій суб'єктів управління; механізми одержання кінцевого результату з найменшими суспільними витратами й втратами; удосконалювання управлінських знань і практик у випереджальному режимі стосовно внутрішнього й зовнішнього середовища; соціальну відповідальність; збільшення частки аналітичних, інформаційних, прогностичних методів управління як органічної частини духовно-культурної сфери суспільства.

Під час дослідження питання державного управління освітньою галуззю у сфері підготовки фахівців цивільного захисту було встановлено, що механізм державного управління розглядається як складна система державних органів, організованих відповідно до певних принципів для здійснення завдань державного управління, тобто тут застосовується структурно-організаційний підхід. У науковій літературі механізм державного управління визначається як процес організації практичного здійснення державного управління (виконавчо-розпорядчої діяльності). При цьому до механізму управління включаються об'єкти та суб'єкти управління, а також взаємовплив між ними. Тут слід відзначити використання структурно-функціонального підходу, що є більш вдалим.

Дослідження державного управління, безумовно, повинно виконуватись із застосуванням системного підходу, який обов'язково передбачає розгляд таких аспектів: структурна побудова, процеси функціонування, процеси розвитку. Ураховуючи системний підхід до державного управління і беручи до уваги ситуацію, що склалася з державним управлінням у нашої

країні, слід зазначити, що вже сьогодні в цьому питанні негайного вирішення потребує ряд завдань методологічного характеру, а саме:

- ґрунтовне дослідження і наукова інтерпретація суперечностей державного управління як специфічного явища суспільного розвитку;

- виявлення, ідентифікація, формалізація та класифікація існуючих суперечностей у державному управлінні за типами, видами, формами тощо;

- дослідження динаміки розвитку суперечностей державного управління та, якщо можливо, їх прогнозування у сфері створення освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту;

- обґрунтування дійових методів і способів розв'язання досліджуваних суперечностей державного управління у сфері відповідності діючих стандартів освіти європейському рівню.

Демократичні перетворення, що відбуваються в цьому напрямі нині й матимуть місце в найближчому майбутньому, вимагають перегляду традиційного розуміння сутності механізмів управління формуванням освітніх стандартів, переосмислення їх цілей і засобів реалізації [2]. Модернізація системи механізмів державного управління освітою та формування освітніх стандартів в окремій галузі підготовки насамперед передбачає впровадження інституту вимірювання та оцінювання результатів діяльності освітньої галузі, створюючи національну систему моніторингу якості освіти та напряму підготовки окремо, визначення ефективності управлінських рішень та їх впливу на якість освіти в Україні.

Як показує аналіз, входження національної вищої школи в європейський освітній простір в умовах стрімкої інформатизації та глобалізації міжнародного середовища спонукає до підготовки фахівців з вищою освітою нової генерації, здатних ефективно працювати в різних сферах господарчого комплексу країни. Це вимагає істотного підйому рівня підготовки студентів на інноваційній основі шляхом проведення глибинних змін у системі їх навчання. Проте система державного управління підготовкою спеціалістів, на думку провідних учених і практиків, має істотний недолік – відсутність сучасних інноваційних механізмів впливу, а отже – незадовільне управління навчальним процесом.

Таким чином, формування комплексу інноваційних механізмів державного управління підготовкою студентів стає актуальним завданням, тому що вони сприяють розвитку

пріоритетних напрямів державно-управлінської науки та освіти, приведення їх у відповідність до сучасних світових досягнень. У комплексі цих механізмів центральне місце займають державні стандарти вищої управлінської освіти, які є обов'язковими для ВНЗ усіх форм власності та підпорядкування.

З огляду на це метою державної політики повинно стати вдосконалення механізмів державного управління системою вищої освіти в умовах входження України у світові освітнє та інформаційне середовища. Але, як показує проведений аналіз, досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань, як визначення напрямів удосконалення механізмів державного управління системою вищої освіти, узагальнення досвіду надання освітніх послуг і застосування сучасних механізмів державного управління освітою в розвинених країнах світу, оцінювання ролі освіти в підвищенні конкурентоспроможності людини на ринку праці та з'ясування специфічних особливостей сфери вищої освіти як об'єкта державного управління.

Основні ідеї й висновки дослідників у даній галузі розширюють наукові уявлення про механізми державного управління системою освіти, створюють підґрунтя для подальших наукових розробок зазначеної проблеми. Адже в системі вищої освіти зосереджена більша частина, а в деяких державах – і весь науковий потенціал країни, і саме тут народжується більшість ідей, концепцій і теорій, з'являються нові винаходи та відкриття, готується економічна, політична, науково-технічна еліта.

Таким чином, можна стверджувати, що управління вищою освітою – важлива соціокультурна функція держави, що визначає перспективи розвитку суспільства, і держава зобов'язана зберігати регулюючий і підтримуючий вплив у цій сфері. Принципова відмінність державного управління вищою освітою в сучасних умовах полягає в переході від управління діяльністю до управління процесами. Однак практика організації державного управління вищою освітою свідчить про переважне прагнення до безпосереднього управління. Як наслідок контролю, що підсилюється в різних його проявах, автономія ВНЗ фактично має обмежений характер [3].

Модернізація освітньої системи вищої школи є сукупністю принципів і способів дій, спрямованих на організацію ресурсів вищої школи з метою формування, підтримки й розвитку освітніх цінностей і ідеалів, норм, правил і процедур, здатних забезпечити цілісність і стійкість розвитку вищої освіти відповідно до цільових настанов суспільства. Цілком очевидно, що досягнення нової якості української освітньої системи, її стійкий розвиток

неможливі без настільки ж значущих змін у ній, у процесах і механізмах управління розвитком. Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, демократизація суспільства взагалі й управлінських систем зокрема привели до того, що розробка програм розвитку освіти (майже на всіх рівнях) перестала бути винятковою функцією лише систем управління. Управлінський ресурс суспільства в освіті став визначальним для стійкого розвитку управлінського об'єкта. Однак реалізовані соціальні механізми управління у вітчизняній освіті не відповідають об'єктивним сучасним потребам населення країни й не сприяють соціально доцільному, стійкому розвитку освітньої системи в цілому і її підсистем. Це виявляється в такому:

- існуючі практики управління розвитком української освітньої системи на всіх рівнях орієнтовані на задоволення корпоративних інтересів і не відображають реальних потреб суспільства та держави;

- соціальні механізми управління, що знайшли практичну реалізацію в деяких сферах діяльності, слабо адаптовані до умов української освітньої системи, що продовжує втримувати пріоритети економічних методів управління освітою, підсилювати конфлікт між проєктованими змінами в освіті й актуальними соціальними завданнями освіти, реальними освітніми потребами населення;

- загальнокультурні технології соціального проєктування в управлінні слабо адаптовані до процесів управління стійким розвитком, особливо в українській освіті [4].

Механізм організації людських, інформаційних, матеріальних і фінансових ресурсів задля функціонування й розвитку системи вищої освіти є освітнім менеджментом, ядро якого становлять соціальні технології вибору пріоритетів розвитку, компромісних рішень, що забезпечують максимальну реалізацію інтересів різних суб'єктів освітньої діяльності й справедливий розподіл фінансових витрат між ними, технології вибору критеріїв оцінки ефективності використання ресурсів, наявних у сфері вищої освіти.

Однак нинішній стан управління, коли результати наукових досліджень – нові доктрини, концепції, розробки, рекомендації тощо – майже не залучаються до розроблення освітянських стандартів, а наукові звіти, дисертації, які містять ці результати, осідають на полицях, припадають пилом і поступово знищуються часом, – слід визнати незадовільним. Якщо звернутися до аналізу звітів з НДР, дисертацій, то можна констатувати, що вони формально містять такі розділи і документи, як висновки,

реферати, автореферати, у яких виокремлюється одержаний приріст знань. Але механізму, який би забезпечив реальне, а не формальне впровадження наукових результатів в освітнянські стандарти, усе ще бракує, і ці результати, як правило, до них не потрапляють. Отже, необхідно розробити такий механізм, забезпечити обов'язкове включення відповідних положень, отриманих науковцями, в освітньо-кваліфікаційну характеристику і освітньо-професійну програму, а також, відповідно, – у фундаментальні або професійно орієнтовані блоки навчальних планів. Для цього проводиться системний аналіз проблеми та визначаються організаційно-правові заходи з її розв'язання [5].

Таким чином, у сфері державного управління наукою і освітою головним завданням, як зазначалося вище, є поєднання наукового «результату» з освітніми стандартами. У такий спосіб можна виділити сфери зусиль провідних учених, які повинні задавати методологію, засновників шкіл і учнів. Звідси – наукові плани, оптимальне поєднання теоретичних і прикладних аспектів наукової роботи і т. ін.

Шляхами розв'язання даної проблеми можуть бути юридичні заходи з розроблення (коригування) відповідних положень, інструктивно-методичних матеріалів щодо нормативного закріплення за науковцями і відповідними працівниками освіти обов'язку включати до освітніх стандартів відповідні наукові положення, зробивши це основним критерієм суспільного визнання одержаних наукових результатів; організаційно-структурні заходи з підпорядкування наукових організацій Міністерству освіти і науки України тощо. Існує принципова можливість подолати бюрократизм у науці та в управлінні нею. Запропонований механізм упровадження наукових результатів в освітні стандарти сприятиме тому, щоб ці результати стали практичним надбанням широких верств населення, що здобуває освіту.

Список використаних джерел

1. **Буда Т.** Нові підходи до підготовки спеціалістів у системі вищої освіти / Т. Буда // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти : зб. матеріалів до регіон. наук.-метод. конф., 19 квіт. 2002 р. / Терноп. акад. нар. госп-ва, Ін-т експерим. систем освіти. – Т., 2002. – С. 80 – 82.
2. **Гризун Л. Е.** Взаємодія наук і інтеграція систем знань як основа побудови змісту освіти / Л. Е. Гризун // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – Вип. 26, ч. 1. – С. 18 – 27.
3. **Жабенко О.** Сучасна державна політика в галузі освіти України /

О. Жабенко // 36. наук. пр. Укр. акад. держ. упр. – К., 2000. – Вип. 2, ч. 4. – С. 327 – 332.

4. **Карпунова Н. Г.** Зміна парадигми освіти в умовах глобалізації сучасного суспільства – потреба часу / Н. Г. Карпунова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. «Пед. науки». – Луганськ, 2006. – № 8, ч. 1. – С. 95 – 99.

5. **Кондрашова Л.** Проблеми вищої школи у світлі Національної доктрини розвитку освіти України / Л. Кондрашова // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 39 – 43.

6. **Кратт О. А.** Ринок послуг вищої освіти: методологічні основи дослідження кон'юнктури : монографія / О. А. Кратт. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2009. – 360 с.

List of references

1. **Buda T.** Novi pidkhody do pidhotovky spetsialistiv u systemi vyshchoi osvity / T. Buda // Tekhnolohiia innovatsiinoho poshuku v systemi vyshchoi osvity : zb. materialiv do rehion. nauk.-metod. konf., 19 kvit. 2002 r. / Ternop. akad. nar. hosp-va, In-t eksperym. system osvity. – T., 2002. – S. 80 – 82.
2. **Hryzun L. E.** Vzaiemodiia nauk i intehtratsiia system znan yak osnova pobudovy zmistu osvity / L. E. Hryzun // Pedahohika ta psykholohiia : zb. nauk. pr. / Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Kh., 2004. – Vyp. 26, ch. 1. – S. 18 – 27.
3. **Zhabenko O.** Suchasna derzhavna polityka v haluzi osvity Ukrainy / O. Zhabenko // Zb. nauk. pr. Ukr. akad. derzh. upr. – K., 2000. – Vyp. 2, ch. 4. – S. 327 – 332.
4. **Karpunova N. H.** Zmina paradyhmy osvity v umovakh hlobalizatsiï suchasnoho suspilstva – potreba chasu / N. H. Karpunova // Visn. Luhan. nats. ped. un-tu im. T. Shevchenka. Ser. Ped. nauky. – Luhansk, 2006. – № 8, ch. 1. – S. 95 – 99.
5. **Kondrashova L.** Problemy vyshchoi shkoly u svitli Natsionalnoi doktryny rozvytku osvity Ukrainy / L. Kondrashova // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2003. – № 1. – S. 39 – 43.
6. **Kratt O. A.** Rynok posluh vyshchoi osvity: metodolohichni osnovy doslidzhennia koniunktury : monohrafiia / O. A. Kratt. – Donetsk : Yuhovostok, Ltd, 2009. – 360 s.

Надійшла до редколегії 15.01.14